

YÜKSEKÖĞRETİMDE ÖĞRENCİYE YÖNELİK PARASAL YARDIMLAR

*Nejla KURUL TURAL**

Giriş

Eğitim hizmetinin sunumunda, gerekli kaynakların nereden ve nasıl elde edileceği ile bunların çeşitli bireyler ve toplumsal kümeler arasında nasıl dağıtılacağı konusu oldukça önemlidir. Bu konu hem etkinlik hem de fırsat eşitliği ile ilgili önemli doğurgulara sahiptir.

Yükseköğretimde öğrenci ve ailelerden, hem çeşitli oranlarda parasal katkıların alındığı (öğrenim harçları yoluyla) ülkelerde, hem de eğitimin parasız olarak sunulduğu ülkelerde, kamu kaynaklarının bir kısmı doğrudan yükseköğretim kurumlarına aktarılırken, görece olarak daha düşük bir oranı da yükseköğretimden yararlanan öğrencilere ulaştırılmaktadır. Bunlardan öğrencilere yönelik parasal yardımların genel olarak iki amacı olduğu söylenebilir. Toplumsal etkinlik açısından, parasal yardımlar ülkede insan sermayesi birikimini sağlamak için bireyleri yükseköğretime çekmek amacıyla yöneliktir. Eşitlik açısından, bu parasal yardımlarla, toplumsal ve ekonomik kökeni ne olursa olsun her yetenekli öğrencinin yükseköğretim sistemine katılması amaçlanır (Eicher, Chevaillier, 1992, s. 25, 26). Günümüzde pek çok ülkede, öğrencilere yönelik parasal yardımların nasıl olması gerektiği üzerinde önemle durulmaktadır.

Yükseköğretimin Bireysel Yararları ve Maliyeti

Yükseköğretimde öğrenciye kazandırılan eğitsel niteliklerin bireye çeşitli yararlar sağladığı bilinmektedir. İnsan sermayesi kuramına göre, bireyin sahip olduğu eğitsel nitelikler üretim sürecinde verimliliği artırmaktadır. İnsan sermayesi kazanımlarından dolayı verimliliği yüksek olan bireylere ise daha yüksek ücret ödenmektedir. Yükseköğrenimin bireye sağladığı yararları farklı açılardan değerlendiren ve ücretle ilişki kuran başka bazı yaklaşımlar da bulunmaktadır. Eleme denencesine göre, yükseköğretime gelen öğrenciler diğer öğretim düzeylerinden elenerek, süzülerek gelmişlerdir. Bu seçilmiş öğrenciler, yine yükseköğretim siste-

* Yrd.Doç.Dr. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi.

mi içinde elenirler ve bir kısmı mezun olur. Yükseköğretim mezunlarının, mesleksi bilgi ve becerilerin ötesinde, "başarı güdüsünün yüksek olması", "kendine saygı", "çok yönlülük", "önderlik nitelikleri taşıma" gibi eğitsel nitelikler kazandığı ve işyerlerinin de bu özellikleri aradığı ileri sürülmektedir. Kuyruk denencesine göre, yükseköğretimin mezunlara kazandırdığı en önemli özellik "yetiştirilebilirliktir". Yükseköğretim mezunları işin verimliliğine daha kısa sürede ulaşarak yetiştirme maliyetini düşürmektedirler. Yükseköğrenim, bireyin açık işler için başvuruların oluşturduğu kuyruğun ön sıralarında yer almasını sağlar. Bu özelliklerle, verimliliği dolayısıyla ücreti yüksek, modern teknolojinin kullanıldığı işlerde yükseköğrenimini tamamlamış bireylerin istihdam edilme olanağını artırması bakımından önemlidir (Tural, 1993, s.24-58).

Kısaca özetlendiğinde, yükseköğrenim görmeyen, daha geniş bir iş alanı içinde seçim yapabilme; daha yüksek ücret elde etme, ileri eğitim düzeylerine devam edebilme; işbaşında eğitimden kısa sürede daha fazla şey öğrenme; yeteneklerini diploma aracılığıyla kanıtlama gibi bireye dönük yararları olduğu ileri sürülmektedir.

Bireyler, yükseköğrenim görmeyen kendilerine sağlayacağı yararları ve eğitim süreci sırasında katlanacağı maliyeti değerlendirir. Kuşkusuz bu değerlendirme ayrıntılı hesaplara dayalı değildir. İnsan sermayesi kuramına göre, bireyin yükseköğrenime girme kararı çeşitli etkenlere bağlıdır (Harnquist, 1987, s. 362; Psacharopoulos, Woodhall, 1986, s. 112; McNabb, 1987, s.159). Eğitimi sürdürme kararını almada, öncelikle mezuniyet sonrası istihdam olanakları ve ücrete ilişkin beklentiler önemli olmaktadır. Yükseköğrenime devam kararını etkileyen ikinci bir etken birey için yükseköğrenimin doğrudan maliyetidir. Yükseköğrenim gören öğrenciler, öğrenimin gerektirdiği koşullar nedeniyle varsa öğrenim harcı ödeme, ders kitapları, kırtasiye ders araç ve gereçleri satın alma gibi öğrenim maliyetlerine katlanırlar. Eğer birey ailesinden uzakta bir yükseköğretim kurumuna devam etme durumundaysa yurtdışı kalma veya bir konutta oturma biçiminde barınma, beslenme, giyim ve ulaşım maliyetlerine (yaşam maliyetine) katlanacaktır. Yükseköğrenim parasız olsa bile, düşük gelirli ailelerin çocukları için, bu "yaşam maliyeti" oldukça ümit kırıcı olabilmektedir. Görülen eğitim yüzünden kıt bir kaynak olan zamanını farklı bir biçimde değerlendirmekten yoksun kaldığı için öğrenciler "fırsat maliyeti" ile de karşı karşıyadırlar. Birey, zamanını eğitime ayırdığını, bu kıt kaynağı başka bir amaç için (örneğin bir işte çalışmak ve gelir elde etmek) kullanma fırsatından vazgeçmiş olacaktır (Adem, 1993, s.139-140).

Yükseköğrenim görmek isteyen bazı öğrenciler, gerekli kurumsal koşulları karşılamalarına karşın, gerek öğrenim, gerek yaşam ve gerekse fırsat maliyeti nedeniyle öğrenimini sürdürmede güçlüklerle karşılaşmakta ve belki de yükseköğrenim görmekten vazgeçebilmektedir. Pekçok ülke-

de, çoğunlukla devleti, özel işletmeler ve gönüllü kuruluşlar, yükseköğrenimin gerektirdiği koşulları taşıyan öğrencilere, burs ya da kredi olarak parasal yardımda bulunmaktadır. Bu parasal yardımlar, öğrenim ya da yaşam maliyetinin bir kısmını bazen de tamamını karşılayabilecek düzeyde olabilmektedir.

Öğrencilere Parasal Destek Veren Kaynaklar

Yükseköğretimde ortaya çıkan bireysel maliyetleri karşılamada öğrencilerin başvurdıkları kaynakların başında aile bulunmaktadır. Ailenin çocuklarına parasal katkısı geliri ile oranlı olmaktadır. Düşük gelirli ailelerin öğrenim maliyetine katkısı hiç olmayabileceği gibi çok sınırlı bir düzeyde de kalabilmektedir. Ailenin yükseköğrenim gören çocuğuna yardımcı bir takım sorunlara da yol açabilmektedir. Aile, yardım olanakları varken, çeşitli nedenlerle bu yardımı kestiğinde öğrenci güç anlar yaşayabilmektedir. Son yıllarda Avrupa'da aileler, özellikle yükseköğrenim çağındaki çocuklarına beklenen yardımı yapmada isteksiz davranmaktadır. İskandinavya ülkelerinde aileden böyle bir yardımda bulunması beklenmemektedir. ABD'de yapılan bir araştırmada, ailenin, bağımsız bir genç yetişkin olarak, yükseköğrenim çağındaki çocuklarına yapacakları parasal yardımları "gereksiz bir harcama" olarak değerlendirdikleri gözlenmiştir. Böyle bir yargıya sahip olan aileler üst gelir grubunda yer alsalar bile yükseköğrenim görmek isteyen çocukları "yoksul" olarak nitelenmektedir (Albrecht, Ziderman, 1992, s.60).

Yükseköğrenim gören öğrencinin, yardım sağlayabileceği bir diğer kurum devlet olmaktadır. Hemen hemen her ülkede kamu kesimi, öğrenim sırasında ortaya çıkan bireysel maliyeti belli ölçüde karşılamak amacıyla burs ve kredi sistemleri geliştirmiştir.

Bazı öğrencilerin, yükseköğrenim maliyetini karşılamak için, zamanı daha etkin bir biçimde kullanarak, ücretli bir işte çalışma ile eğitimi bir arada sürdürme yolunu seçtikleri gözlenmektedir. Ücretli bir işte çalışarak öğrenimi sürdürmenin başarı üzerindeki etkisine ilişkin yapılmış bir araştırmaya ulaşılmamakla birlikte, bunun öğrenciyi zorlayabilecek bir yol olduğu ileri sürülebilir. Ayrıca öğrenciler yazları çalışarak ya da gelecekteki gelirlerinin bir kısmı karşılığında borçlanarak, öğrenimleri için kaynak yaratabilmektedirler. Çeşitli ülkelerde, özellikle ABD ve Filipinler'de "Çalışma ve Öğrenim Programları" geliştirilerek yoksul öğrencilere gerek üniversite ve gerekse yerel yönetimlerde ücretli yarı-zamanlı işler verilmektedir (Albrecht, Ziderman, 1992, s.61).

Son olarak, pek çok ülkede kamu ve özel işyerleri ile dernek, vakıf gibi kuruluşlar öğrencilere parasal yardımda bulunmaktadır. Bu yardımlar karşılıksız olabileceği gibi mezuniyet sonrası istihdam koşulu ile de verilebilmektedir.

Kamu ve Özel Kesimde Öğrenciye Yönelik Parasal Yardım Türleri

Yükseköğretimde, öğrenci ve ailelerin mali yükünün nasıl hafifletilebileceği oldukça tartışmalı bir konudur. Yükseköğretim maliyetinin devlet, işverenler ve öğrenim gören bireyler arasında nasıl paylaşılacağı sorusu hem etkinlik hem de eşitlikle ilgili boyutlara sahiptir. Devletin yükseköğretime katkısı arttıkça, bireylerin mali yükü azalacaktır. Ayrıca devletin doğrudan yükseköğretim kurumlarına katkısı dışında, devletin öğrencilere yardımının burslar yoluyla mı, yoksa borçlandırma diğer bir deyişle öğrenim kredileri aracılığıyla mı ya da her ikisinin bir arada yürütüldüğü karma bir yöntemle mi olması gerektiği sorusunun özenle yanıtlanması gerekmektedir. Son olarak tartışılan bir diğer konu kamu yardımlarının, öğrencileri belli alanlara yönlendirme amacıyla kullanılıp kullanılmayacağı üzerinedir (Eicher, Chevaillier, 1992, s.24).

Birçok ülkede yükseköğretim kurumlarında, öğrencilerden öğrenim harcı alınmaktadır. Öğrenim harcı, yükseköğretim maliyetinin görece az bir kısmını ya da büyük bir kısmını (kamu-özel ayrımına göre farklılaşarak) kapsayabilmektedir. Bu harçlar, öğrencilerin kendileri, aileleri, devlet ya da işyerlerince ödenebilmektedir (Woodhall, 1987a, s.412). Gerek öğrenim harçlarını ve gerekse diğer öğrenim harcamaları ile yaşam maliyetini karşılamaktan yoksun öğrencilerin varlığı araştırmacıları, bu öğrencilere yapılabilecek parasal yardım türlerinin ekonomik ve politik sonuçlarını incelemeye yöneltmiştir. Çeşitli ülkelerde yapılan yardım türlerini Woodhall aşağıdaki biçimde sınıflandırmıştır (Woodhall, 1987b, s.446).

1) Doğrudan öğrenim maliyetini karşılamak üzere devletin yükseköğretim kurumlarına yaptığı ödemeler,

2) Yükseköğretim kurumlarında öğrenim harcını ortadan kaldırmak ya da azaltmak amacıyla, öğrenim maliyetinin kısmen ya da tamamen karşılanmasına yönelik kamu bütçesinden yapılan ödemeler,

3) Hiçbir koşul ileri sürmeksizin tüm öğrencilere sağlanan burslar,

4) Akademik başarı ya da yeteneğe göre seçilen bazı öğrencileri ödüllendirme amacına yönelik burslar,

5) Öğrenimi sürdürürken parasal gereksinime içindeki yoksul öğrencilere yönelik burslar,

6) Kamu tasarruflarından piyasa faiz haddinin altında ya da sıfır faizle öğrencilere sağlanan (geri ödemeli) krediler,

7) Bankalar ya da özel kurumların devlet garantisi ile piyasa faiz hadlerinden daha düşük oranlarda öğrencilere verdikleri öğrenim kredileri,

8) Yükseköğretim öğrencileri için oluşturulmuş özel istihdam projeleri ile yarı-zamanlı ücretli çalışma olanakları,

9) Öğrencilere indirimli yeme-içme, barınma ve seyahat olanakları,

10) Öğrenci aileleri için vergi indirimleri (tax concessions).

Öğrenim ve Yaşam Bursları

Öğrenim bursları (fee subsidies) kamu kesiminin, özel işyerlerinin, kişilerin ya da gönüllü kuruluşların, öğrenim maliyeti yükünü hafifletmek ya da karşılamak amacıyla yükseköğrenim gören öğrencilere yapmış oldukları ödemelerdir. Öğrenim bursları ülkede nitelikli insan gücünü açıkları ve öğrenim maliyetini karşılayamayan öğrenciler olduğu sürece gereklidir.

Öğrenim bursları, öğrencilere para olarak verilebileceği gibi öğrenim kuponu olarak da verilmektedir. Öğrenim kuponu, yükseköğrenim görmek isteyenlere verilen, satın alma gücü belirlenmiş, para yerine geçen bir değişim aracıdır. Öğrenim kuponları ile "herkese eğitim hakkı" ve "seçme özgürlüğü" verilmek amaçlanmaktadır (Zicher, Chevaillier, 1992, 6-30).

Yaşam bursları, (maintenance grants) yükseköğrenim gören öğrencilerin öğrenim harcamaları dışında kalan, beslenme, barınma, giyim ve ulaşım harcamalarının bir kısmını ya da tamamını karşılamak amacıyla verilmektedir. Bu yardımlar ya sözü edilen gereksinmelerin kurumlarca karşılanması biçiminde aynı ya da para olarak yapılabilmektedir.

Burslar ister öğrenim isterse yaşam maliyetini karşılamaya yönelik olsun, ölçüte bağlı olan ve olmayan biçiminde ikiye ayrılmaktadır. Ölçüte bağlı olmayan burslarda (uniform grants) yoksul-zengin, başarılı-başarısız, yetenekli-yetenekli olmayan ayrımı yapmadan, isteyen öğrencilere eşit düzeyde yardım sözkonusu olmaktadır. Ölçüte bağlı bursların (kriteria-bound grants) amacı belli özellikleri taşıyan özelliklere yardım etmektir. Bunlar ikiye ayrılabilir. Gelire bağlı burslar, özellikle düşük gelirli ailelerin çocuklarına ulaşarak fırsat eşitliğini sağlama amacına yöneliktir. Yeteneğe bağlı burslar, akademik yönden başarılı ve yetenekli öğrencilere verilmektedir. Yeteneğe bağlı bursların insan sermayesi birikimini artırma işlevi olmakla birlikte, bunların fırsat eşitliği üzerinde bir etkisi olmayabileceği gibi olumsuz bir etkisi de olabilir. (Eicher, Chevaillier, 1992, s.26). Burslar dağıtılırken, örneğin düşük gelirli ailelerin çocukları içinden yetenekli olanlara vermek gibi, birden fazla ölçüte de başvurulabilir.

Öğrenim Kredileri

Gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede 1960'lardan beri, yükseköğrenimin bireysel maliyetini zamana yaymak için öğrencilere öğrenim kredileri sağlanmaktadır. Bu kredilerin mezuniyetten sonra geri ödenmesi gerekmektedir. Çeşitli ülkelerde, öğrencilere yönelik kredi programları, farklı koşullar ve yönetsel uygulamalarla yürütülmeye çalışılmaktadır (Woodhall, 1987b, s.445).

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde artan yükseköğretim maliyetleri, aileleri ve devleti zorlayınca, mali yükü belli ölçüde öğrencilere kaydırarak parasal kaynak arayışlarını başlatmıştır. (Eicher, Chevillier, 1992, 27) ABD ve İngiltere de ekonomistler, yıllarca burslar yerine öğrenim kredileri sağlamanın yarar ve sakıncalarını tartışmışlardır. Yapılan tartışmalar genellikle aşağıdaki konular çerçevesinde olmuştur (Woodhall, 1987b, s.447-448):

- a) Yükseköğretimde para sunumu,
- b) Yükseköğretimin parasal yararları,
- c) Yükseköğretime parasal kaynak yaratan alternatif yöntemlerin eşitlik üzerinde etkileri,
- d) Burs ve kredilerin fırsat eşitliği üzerinde etkileri,
- e) Yükseköğretimin etkinliği,
- f) Öğrenci kredi programlarının işleyişi konusunda uygulamaya ve yönetime ilişkin sorunlar.

Eğitim örgütlerinin son yıllarda karşı karşıya kaldığı parasal sorunlar, araştırmacıları öğrenim kredisi programlarını incelemeye ve geliştirmeye yöneltmiştir. Öğrencilere yönelik parasal yardımların türleri ve bunların niteliği üzerine yapılan tartışmalar kuşkusuz sürmektedir.

Öğrenim kredisini savunanlar, savlarını hem etkinlik hem de eşitlik açısından destekleyen kanıtlar ileri sürmektedir. Eğitim topluma çeşitli yararlar sağlamaktadır. Bu yüzden devlet eğitime kaynak ayırır ancak karşılıksız, sınırsız burslar yerine borçlanma sistemi kamunun parasal sorunlarını azaltabilecektir. Bununla birlikte, eğitim bireye yüksek ücret, geniş istihdam olanakları, işten doyum gibi yararlar sağlamaktadır. Eğitim gördükleri sırada gerek öğrenim ve gerekse yaşam maliyetini karşılamak için borçlanan öğrenciler, mezuniyetten sonra almış oldukları hizmetin (diploma) bedelini gecikmeli olarak geri ödeyeceklerdir. Böylece vergi yükümlüsü ve ailelerin yükünün bir kısmı eğitim yoluyla bireysel yararlar sağlayan öğrenciye aktarılmış olacaktır. Bu oluşumun hem etkin-

lik hem de eşitlik üzerine olumlu etkileri olacaktır (Barnes ve Barr, 1988, s.24-25; Woodhall, 1987b, s.448).

Ancak öğrenim kredileri sistemi özellikle iki yönden yoğun biçimde eleştirilmektedir. Öğrenim kredisi sistemleri, eğitim, istihdam ve gelir arasında güçlü bir ilişki olduğu varsayımına dayalı olarak kurulmuştur. Bireyler elde ettikleri diplomalarla bir iş bulamadıklarında ve dolayısıyla borçlarını ödeyemediklerinde çaresiz kalabilmektedirler. Ayrıca, gelecekte bir iş bulsa bile elde edeceği ücretin yaşamını sürdürmesine ve borcunu ödemesine yetip yetmeyeceği konusunda öğrencinin haklı kaygıları olacaktır. Bu tür kaygılar nedeniyle öğrenim kredilerinin, düşük gelirli öğrencileri eğitime katmada etkin olamayacağı, özellikle yoksul gençleri ve kadınları eğitimden uzaklaştırabileceği ileri sürülmektedir. Bazı araştırmacılar, borçlu öğrencilerin büyük ölçüde borç miktarı ile ilgili olacağını, bunun israf ve terk riskini artıracaklarını belirtmektedirler. Ayrıca, bu kredi sistemini yürütme maliyeti ve borcunu ödemeyen mezunlar yüzünden, beklenen kamu tasarruflarının eriyebileceği görüşü dile getirilmektedir (Tilak, 1993, s.62; Woodhall, 1987b, s.448).

Yükseköğretimde özellikle fırsat eşitliği üzerine kredi ve bursların etkisi uygun süredir tartışılmaktadır. Öğrencilere yönelik parasal yardım türleri içinde kredileri savunanlar, yükseköğretimden üst gelir kümelerindeki ailelerin çocuklarının yararlanma olasılığının yüksek olması yüzünden, karşılıksız bursların; orta ve düşük gelirli vergi yükümlüsünden yüksek gelirli vergi yükümlüsüne gelir aktarımına yol açtığını belirtmektedirler, ancak öğrenim kredileri yalnız yükseköğrenim görenlere sağlanacağından, eğitim eşitliğini sağlama da burslardan daha etkili bir yol olarak değerlendirilmektedirler (Woodhall, 1987b, s.448).

Kanada, İsveç ve ABD'de yürütülen araştırmalarda öğrenim kredilerine ilişkin olarak ulaşılan sonuçları Woodhall aşağıdaki biçimde özetlemiştir (Woodhall, 1987b, s.449):

1) Belli kamu politikalarını uygulamaya aktarmak için öğrenim kredisi programlarından yararlanılabilir.

2) Öğrenim kredisi olarak verilecek yardımın büyüklüğü, politik kararlara bağlı olarak değişebilir,

3) Geri ödenmeyen borçlar için, hasta, işsiz ya da düşük gelirli borçlulara yeni ödeme planları hazırlanabilir.

4) Yükseköğrenime katılmada öğrenim kredileri, çalışan sınıfın çocuklarını ve kadınları yıldırmamaktadır.

5) Öğrenim kredileri, kamu bütçesinde kısa dönemde anlamlı tasarruflar sağlamazken, uzun dönemde bunu gerçekleştirmektedir.

6) Bazı ülkelerde öğrenciler yüksek enflasyon ve yüksek faiz hadleri yüzünden zorlanmakla birlikte, bunlar kontrol altına alınabilmiştir.

Çeşitli ülkelerde, öğrencilere genellikle üç tür kredi sağlanmaktadır. Ticari krediler, taşınmaz malların ipoteği ya da sıradan banka kredisi koşullarına göre verilmektedir. Alınan kredilere piyasa faiz oranları uygulanmakta ve geri ödeme dönemleri belirli olmaktadır. Eğitime kaynak sağlamanın bir yolu olarak, ticari kredilerin hem borç alan hem de borç veren için oldukça belirsiz ve tehlikeli olduğu düşünülmektedir. Gördüğü eğitimin getirisi, gelecekteki piyasa koşullarına bağlı olan öğrenci, piyasa koşullarını gerçekçi biçimde kestiremeyeceği gibi, mezun olup olamayacağını da bilmemektedir. Yine bankalar, devlet garantisi olmadan ticari öğrenim kredisi vermede istekli olmamakta ve bu kredileri ancak yüksek faiz oranları uygulayarak kısa dönemde geri ödenmesi koşuluyla vermek istemektedir. Bu koşullarda kredi almak öğrencileri ürkütemilmektedir (Eicher, Chevaillier, 1992, s.28; Barnes ve Barr, 1988, s.26-27; World Bank, 1986, s.25).

Kamunun sunduğu öğrenim kredileri ise borçlanmak isteyen öğrencilere düşük faizle kredi alma olanağı sağlamakla birlikte daha esnek geri ödeme koşulları taşıdığı için kamu yardımları biçiminde değerlendirilmektedir. Kamunun sunduğu öğrenim kredilerinde geleceğin piyasa faiz haddinden daha düşük bir oran uygulanıyorsa bu yardım bir "saklı burs" (hidden grants) olarak değerlendirilmektedir (Albrecht ve Ziderman, 1992, s.78).

Bankalar öğrenim kredileri verirken, yüksek faiz oranları ve kısa dönemde geri ödenmesi gibi koşullarla, kendilerini geleceğin belirsizliğinden koruyacak önlemler almaktadır. Bu durum, öğrenimlerini sürdürürken, ailelerinden kaynak sağlayanlara göre borçlananların öğrenim maliyetini oldukça yükseltmektedir. Kamu öğrenim kredileri, bu maliyet farkını düşürmede etkin olabilmektedir.

Son bir kredi türü, gelire bağlı geri ödemeli kredilerdir. Eğitim yatırımlarının getirisi konusundaki belirsizlik, yatırımın kârlı çıkma olasılığı yüksek olduğu eğitim programları tercihlerinde dahi öğrencileri ürkütemilmektedir. Bu belirsizlik durumu, yerinde olmayan kararlara ve bu yüzden kaynakların yanlış kullanımına neden olabilmektedir. Eğitim yatırımının kârlı olması durumunda, bireyin beklediği gelir düzeyine ulaşamama riskine karşı bir tür sigorta sistemi kurulurak, borçlunun o günkü gelirine bağlı bir geri ödeme planı hazırlanabilmektedir. Borçlunun ödeyeceği borç miktarı, gelir düzeyine göre artırılıp azaltılabilmekte, hızlı ya da yavaş ödenebilmektedir (Eicher, Chevaillier, 1992, s.28-29; Barnes ve Barr, 1988, s.27-28).

Bazı Ülkelerde Öğrenciye Yönelik Parasal Yardımlar

Sanayileşmiş pek çok ülkede, 1960-1970'lerde öğrencilere yönelik parasal yardımlarda önemli artışlar olmuştur. Ancak, sistemin varolan parasal sorunlarına giderek artan öğrenci sayısı ve yeni gereksinmeler eklenince, 1980'lerde birçok ülke, öğrenciye yönelik parasal yardım sistemlerini yeniden değerlendirmeye yönelmiştir. İngiltere, Almanya, İsveç ve Hollanda'da 1989-1990'da öğrenci yardım sistemlerine ilişkin önemli değişiklikler yapılmıştır (Woodhall, 1992, s.144-145).

1990'a dek İngiltere'de öğrenim kredisi uygulaması yoktu. Bu ülkede yirmi yıldan daha fazla süredir burslar lehine tartışmalar sürmekteydi. Mezunu vergilemenin, yükseköğretim maliyetini karşılamamanın hem en uygun hem de en istendik yol olduğu görüşü egemendi. Ancak zorunlu bir yardım sistemi vardı (a system of mandatory awards) (Woodhall, 1992, s.144). Ama buradan sağlanan yardımın ortalama bir öğrencinin gereksinmelerini karşılamaya yetmediği ileri sürülmektedir (Barnes and Barr, 1988, s.20). Hükümet 1988'de öğrenim kredisi (Top-Up loans) uygulamasını tartışmaya açtı ve 1990'da yeni bir proje başlattı. Bu uygulamaya göre tüm tam zamanlı lisans öğrencileri ailesinin gelirine bakılmaksızın borçlanabileceklerdir. Ailenin geliri yalnız burs almaya hak kazananların durumunu değerlendirmede gözönüne alınmaktadır. Yukarıda belirtilen projeye göre gelecek yıllarda sağlanacak öğrenim kredisi miktarının öğrenciye yönelik toplam parasal yardım miktarının yarısına ulaşması planlanmıştır. Ulusal Öğrenci Derneği bu uygulamaya, çalışan sınıfın çocuklarını, etnik azınlıkları ve kadınları eğitimden uzaklaştıracığı savı ile karşı çıkmıştır (Woodhall, 1992, s.144).

ABD'de öğrenciye yönelik parasal yardımların hemen hemen % 75'ini Federal Hükümet sağlamaktadır. Bu ülkede tüm federal öğrenci yardımları içinde devlet garantili öğrenim kredilerinin oranı 1977'de %15.9 iken 1990'da %45.9'a ulaşmıştır (Harrison, 1993, s.29).

İsveç'te, burslarla öğrenim kredileri arasındaki denge son yıllarda değişmiştir. 1965'te hazırlanan kapsamlı bir öğrenci yardım projesi ile tüm öğrenciler burs ve öğrenim kredisi almaya hak kazanmıştır. 1988'e dek öğrenim kredilerinin oranı sürekli artmış ve öğrenciye yönelik toplam yardımların % 95'ine ulaşmıştır. Ancak 1989'da yeni düzenlemeler yapılarak toplam yardımlar içinde bursların oranı % 5'lerden % 30'lara çıkarılmıştır (Woodhall, 1992, s.145).

Almanya'da, 1984'te öğrencilere yönelik kamu yardımlarının miktarı azaltılmış ve öğrenci yardım sisteminin burs-kredi bileşiminden salt öğrenim kredisi sistemine dönüştürülmesi kararı alınmıştır. Ancak bu uygulama büyük tepkilere yol açmıştır. Bugün parasal yardım isteminde bulunan öğrenciler, yardımın % 50'sini burs % 50'sini ise öğrenim kredisi biçiminde almaktadırlar (Woodhall, 1992, s.145).

Japonya'da öğrencilerin % 20'si borçlanma yoluyla kamu yardımı sağlarken, Afrika'da yükseköğrenim gören öğrencilerin tamamı kamu bursları (karşılıksız) almaktadırlar (Albrecht, Ziderman, 1992, s.61).

Çin'de öğrenci yardım sistemi 1955-1990 arasında büyük değişime uğramıştır. 1955'te gereksinmeye dayalı seçici burs verilmekteydi. Tüm yükseköğretim kurumlarında öğrenim ve barınma parasız idi. 1977'de, yükseköğrenim gören tüm öğrenciler burs almaktaydı. 1983-1987 arasında burslar yalnız gereksinmeye dayalı olarak verilmeye başlandı. 1987'de hükümet öğrencilere yardım programlarının türlerini artırdı. Araştırma bursları (scholarships), gerek akademik başarı gerekse davranış özelliklerine göre seçilen ve tüm öğrencilerin ancak % 5'ine verilen bir burstur. Olağan burslar (grants), öğretmen yetiştirme, tarım, orman, fizik eğitimi alanlarına ve ulusal önceliklere göre, toplam öğrencilerin % 30'una verilmektedir. Öğrenim kredileri ise öğrencilerin kalan % 65'ine açık bir sistemdir (Albrecht, Ziderman, 1992, s.62).

Filipinler'deki yardım sistemi ise son yıllarda bir program dahilinde yürütülmektedir. 1989'da Filipinler Üniversitesi, öğrenim harcıyla birlikte gereksinme içindeki öğrencilere yönelik parasal yardımlarda artışlar yapan "Toplumsallaşmış Öğrenim Harcı ve Parasal Yardım Programı"nı (STFAB) uygulamaya koydu. Bu programla, hem üniversitenin kurumsal gelirleri, hem de gereksinme duyan ve akademik yönden başarılı öğrencilere yapılacak yardımlar artırıldı. Burslar; sadece yoksul öğrencilere yapılan öğrenim harcı indirimleri, hem yoksul hem de akademik yönden başarılı öğrencilere verilen yaşam bursları, seçici çalışma-öğrenim fırsatları yaratma bursları şeklinde üç parasal yardımcı içermektedir (Albrecht, Ziderman, 1992, s.62).

KAYNAKÇA

Adem, Mahmut. *Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı.* Ankara: A.Ü Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 172, 1993.

Albrecht Douglas, Adrian Ziderman. *Financing Universities in Developing Countries.* The World Bank, PHREE Background Paper Series. Document No. PHREE/92/61, August 1992.

Barnes John and Nicholas Barr. *Strategies for Higher Education. The Alternative White Paper.* London: The David Hume Institute and The Suntory-Toyota International Centre For Economics and Related Disciplines, London School of Economics and Political Sciences, 1988.

Eicher J.C. T. Chevallier. "Rethinking the Financing of Post-Compulsory Education". *Higher Education in Europe*, Unesco, CEPES, Vol: XVII, No: 1, 1992.

Harrison Mark. "The Importance of Student Loan Programmes in the United States". *Higher Education Policy.* Vol. 6, No. 3, 1993.

- Harnquist Kjell.** (Ed. George Psacharopoulos) "Social Demand Models", *Economics of Education Research and Studies*. Oxford: Pergamon Press, 1987.
- McNabb R.** (Ed. G.Psacharopoulos) "Labour Market Theories and Education". *Economics and Education Research and Studies*. Oxford: Pergamon Press, 1987.
- Psacharoulas George, Maureen Woodhall.** *Education for Development. An Analysis of Investment Choices*. The World Bank Publications, Oxford University Press, 1986.
- The World Bank. *Financing Education in Developing Countries. An Exploration of Policy Options*. Washington, 1986.
- Tilak Jandhyala B.G.** "Financing Higher Education in India: Principles, Practice and Policy Issues". *Higher Education*. 26:43-67, 1993.
- Tural, Nejla.** "Kimya, Petrol ve Plastik Sanayinde Eğitim-İnsangücü-İstihdam İlişkileri ve Bunlara İlişkin İşveren Görüşleri". Ankara: *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. A.Ü.Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 1993.
- Woodhall Maureen.** "Student Fees". *Economics of Education Research and Studies*, Oxford: Pergamon Press, 1987a. s.412-415.
- , "Student Loans". *Economics of Education Research and Studies*, Oxford: Pergamon Press, 1987b. s.445-450.
- , "Changing Sources and Patterns of Finance for Higher Education: A Review of International Trends". *Higher Education in Europe*. Vol. XVII, No 1, 1992.